

kariéra, nýbrž idea socialismu a porozumění pro pracující budou získávat stále nové síly do jejich řad. To bude svobodná literatura, protože nebude sloužit přesycené hrdince a znuřeným a přílišnou tloušťkou trpícím horním deseti tisícům, nýbrž miliónům a desetimiliónům pracujících, kteří jsou výkvětem země, její silou, její budoucností.“ A svou stať končí Lenin vizí takové literatury (a my můžeme přidat, že všeho umění), které se vyrove z otroctví buržoazie a splyne s hnutím skutečně pokrokové a důsledně revoluční třídy.

Umění v naší společnosti k tomu má všechny objektivní předpoklady. Talent rovněž nikdy nechyběl v tomto národě. Máme tedy všechny důvody i po zkušenostech posledních let od památného dubnového zasedání ÚV KSČ v roce 1969 dívat se do budoucnosti optimisticky a s vírou v nová závažná díla, která se dnes rodí a zítra zrodí.

(Rudé právo 51, 1971, č. 168, 17. 7., s. 4)

PŘEDPOKLADY DALŠÍ CESTY

Na okraj nového kulturně politického roku

Jiří Hájek

Rok, do něhož vstupujeme, bude v našem společenském životě nejen rokem velkých ekonomických úkolů, ale i další etapou zápasu o vědomí lidí. Obdobou k důrazu na kvalitativní ukazatele v oblasti výroby lze říci, že v oblasti ideologie a kultury půjde o přechod od extenzity k intenzitě. V loňských všeobecných volbách dostala politika komunistů, formulovaná XIV. sjezdem, nejen podporu těch, kdo se s ní plně ztotožňují, ale i souhlas těch, kdo se zatím prostě ze své zkušenosti přesvědčili, že nové vedení strany a státu je jim schopno dát sociální jistotu, že dokázalo upevnit mezinárodní postavení naší země a zajistit jí spolehlivou perspektivu dalšího vývoje. To je cenný úspěch naší politiky: to však je teprve předpoklad k tomu, abychom rozvinuli soustavný a vytrvalý zápas o myšlení, ale i o citění těchto lidí, o plnou renesanci jejich socialistic-

kého vědomí. Strážlivě počítáme i s procenty těch, kdo vyslovili souhlas s naší politikou zatím jen proto, že si aspoň uvědomili, že věc pravičáků, s nimiž sympatizovali, je nadobro ztracena. Ani nad nimi nemůžeme dělat paušálně kříž: i o ně, i když se to, pokud jde o celoživotní bytostné oportunisty, ukáže mnohdy problematické i bezvýsledné, musíme vést intenzivní a soustavný boj.

Tím vším se vytvořila nová základna boje proti pravicovému nebezpečí: v životě společnosti, v ideologii i v kultuře. Pokud jde o kulturu, je třeba tento zápas chápat jako cílevědomou snahu o soustředění co možno nejširších, umělecky nejproduktivnějších sil k plné renesanci socialistického vědomí našich pracujících, k jeho prohloubení a obohacení ve sféře lidských emocí a citů. Jsem přesvědčen, že právě této oblasti dnes přísluší neobyčejný význam: čím víc jsou pravičáci a jejich pohrobci bez racionálních politických argumentů, tím úporněji se chytají emocionálních traumat, která tak cynicky dovedli v krizových letech 1968–69 u mnoha poctivých lidí „vyprodukovat“. Náš boj o vědomí lidí však nebudeme moci pokládat nikdy za účinný, dokud nebudeme schopni osvobodit tyto lidi i od všech niterných traumat minulých let.

Aby se umění stalo takovou osvobozující silou, aby bylo aktivním spolutvůrcem pozitivních myšlenkových, etických i citových hodnot, k tomu je třeba, aby se nejprve samo osvobodilo. Sebeosvobozovací proces v našem umění se začal v uplynulém roce prosazovat netoliko v tom, že pravicoví kulturně političtí režiséři zmizeli ze scény rychleji, než se stačili vzpamatovat, a že se začaly formovat nové institucionální základny uměleckého života. Nejdůležitějším projevem tohoto osvobozovacího procesu byla zejména v druhé polovině minulého roku celá řada nových knih významných autorů, nemálo divadelních i televizních inscenací, pár filmů, několik silných a podnětných výstav i koncertů, v nichž se počíná prosazovat onen zásadní ideově emocionální zvrat, o který nám jde. Tento zvrat je nyní třeba prohloubit a dovést postupně od okrajových, nepřímých, zprostředkovaných poloh až k centru současné společenské problematiky. Jde opět o umění přitakávající životu, lidské solidaritě, dějinám jako výsledku vědomého lidského úsilí. Objevily se už opět i některé staré problémy: představy, že umění lze aspoň provizorně nahradit spoustou dobrých úmyslů. Trvají různé malé i větší spekulace s konjunkturami včerejška. U řady umělců převažuje zatím snaha přejít co možno suchou nohou nad vzdutými vlnami. Co se však stává v průběhu minulého roku už nadobro nemožným, jsou pokusy o zneužívání literatury, divadla i jiných umění k antisocialistické provokaci.

V celku ovšem přínos umění k celospolečenské konsolidaci zůstává ještě hluboko pod potřebami společnosti i potencionálními možnostmi umě-

ní. Postupné vyrovnávání tohoto nepoměru, to bude hlavní kritérium, jímž společnost musí posuzovat práci nových uměleckých svazů, připravujících se v tomto roce k ustavujícím konferencím. Kritérium jejich práce nebude v počtu členů, nýbrž v jejich kvalitě, ani v počtu prohlášení, nýbrž v jejich účinnosti a smyslu, v míře jejich reálného vlivu na další vývoj umění.

V tomto složitém období mohou, ba přímo nezbytně musí být na řadu jednotlivých otázek realizace kulturně politických závěrů XIV. sjezdu i mezi komunistickými kulturními pracovníky odlišné názory. Tyto názorové odlišnosti nelze „překonávat“ žádnými všeobecnými zaříkadly nebo jejich prostým zamlčováním. Co je třeba důsledně překonávat, jsou jen takové postoje, kdy za slovním, dokonce zdůrazněně emfatickým přihlašованиеm k závěrům XIV. sjezdu se skrývají velice zúžené, sektářské, skupinkářské představy nebo opět jen konjunkturalistické opatrnictví, ba i špatné svědomí, zahalující se takovou mírou všeobecné „horlivosti“ a úzkoprsosti, která otravuje atmosféru, odpuzuje a znervózňuje poctivé tvůrce, o jejichž získání nám jde. Názorové odlišnosti, vyžadující otevřené diskuse mezi komunisty i nestraníky, však mohou naopak být pro další vývoj naší kultury velmi produktivní, pokud budou směřovat k dalšímu rozpracování a konkretizaci kulturně politických závěrů XIV. sjezdu, k ujasňování teoretických východisek socialistické kritiky. Taková diskuse může podporovat proces reálného sjednocování socialistického umění jen tehdy, upevní-li se mezi komunisty i nestraníky skutečně soudružské vztahy, prosté podezíravosti i všech resentmentů z nedávné i vzdálenější minulosti. V těchto diskusích musí platit jen přesvědčivost argumentů. Jen tak se tyto diskuse mohou stát trvale platnou metodou kolektivního posuzování problémů, objektivnějšího přístupu k jejich řešení, účinného prosazování ideologického vlivu strany na další vývoj umění. K takovým diskusím otevíráme v duchu předválečné Fučíkovy Tvorby dokořán stránky našeho časopisu, zvláště v období přípravy konferencí uměleckých svazů.

Přes dílčí názorové odlišnosti musíme však především všichni dobře vědět, co je z hlediska našich společných cílů v dané chvíli podružné a co rozhodující. Neměli bychom připustit, abychom ztráceli zbytečně čas a energii například nekonečným posuzováním míry minulých provinění toho či onoho herce či zpěváka, vhodnosti či nevhodnosti jeho vystupování v masových sdělovacích prostředcích a podobně. To vůbec neznamená, že bych doporučoval nějaké „milostivé léto“ pro všechny bez rozdílu a bez jakýchkoliv podmínek, které by umožnilo i přímým politickým režisérům tzv. pražského jara, aby se bez slova sebekritiky potichu vrátili opět ve svých původních uměleckých nebo filozofických převlecích na scénu a začali řeč prostě o něčem jiném. Jde naopak o to, abychom zejména v tomto

Normalizace

směru rozlišovali nepodstatné a subjektivní od zásadního a obecně závazného.

Od všech, kdo chtějí žít v naší zemi, musíme bez rozdílu žádat především respektování našich zákonů a nařízení. Není například možno, aby v době, kdy ještě někdy podléháme sklonu dělat z toho či onoho problematického či méně úspěšného počínu naší televize málem problém první státní důležitosti, existovali u nás autoři, kteří klidně, jako by se to samo sebou rozumělo, publikují bez zprostředkování a souhlasu zákonných institucí (v tomto případě agentura DILIA) své práce v kterémkoliv západoevropském nakladatelství, aby za ně dostávali vysoké honoráře a byli postihováni nanejvýš několika stovkami korun pokuty za porušení valutových předpisů. Jestliže taková nakladatelství jako C. J. Bucher (Luzern-Frankfurt a. M.) zakládají celou edici české literatury, kterou se svrchovaným uznáním a vítězoslávou vítá poslední Tigridovo Svědectví, jež zároveň pohotově přináší ukázkou z patrně asi vůbec nejslabší a nejhoupější knížky této řady, z Morčat Ludvíka Vaculíka, pak jistě dobře vědí, co činí. Musí na to mít i mimořádné finanční prostředky, protože o silné neprodejnosti většiny těchto spisů na dnešním západoněmeckém a švýcarském trhu nemůže být pochyb. Musí však také vědět, co činí i jejich čeští, dosud v Praze žijící autoři L. Vaculík, P. Kohout, I. Klíma, J. Šotola a A. Kliment, kteří – opět v čele s přímo neúnavným povídkem L. Vaculíkem – zároveň udělají na všechny strany interview a mohou se přetrhout, aby před celou západní antikomunistickou Evropou nadělali co nejvíc směšnohrdinských pukrlat, žijíce si přitom tak pohodlně a klidně jako málokdo v naší zemi.

Nevím, co tito lidé očekávají. Měli by už přinejmenším pochopit, že míra velkomyslnosti naší společnosti vůči nim se jejich dosavadním chováním vyčerpala až do dna a že ji nemohou do nekonečna zneužívat. Od určitého bodu by se tento druh velkomyslnosti začal až příliš podobat poštilosti a nedostatku sebeúcty. Takovou velkomyslnost, jíž bychom v tomto případě plýtvali na zcela nesmyslném místě, musíme daleko spíš užívat vůči lidem, kteří se dopustili určitých chyb, avšak jsou ochotni a schopni z jejich uznání vyvodit správné, pro další vývoj našeho socialistického umění plodné a užitečné závěry. Tak nesmyslnou shovívavostí bychom koneckonců nezbytně odpuzovali a demoralizovali všechny čestné umělce, kteří chtějí svou tvorbou obohacovat naši socialistickou kulturu a přitom ještě nejednou narážejí na zbytečnou úzkoprsost, opatrnickví ba i neporozumění.

Vyrovnat se s těmito zcela elementárními problémy a vyrovnat se s nimi klidně, důstojně, bez silných slov a nervózních výbuchů, to je zároveň důležitý předpoklad k vytvoření co nejpříznivější tvůrčí atmosféry pro všechny, kdo se podílejí či upřímně a čestně chtějí podílet na dalším

rozvoji socialistického umění. V této souvislosti je třeba si připomenout slova člena předsednictva a tajemníka ÚV KSČ soudruha Vasilu Bilaka na prosincovém zasedání ideologické komise ÚV KSČ. Soudruh Bilak zdůraznil ve svém úvodním projevu, že ve vztahu k umění je nutno zajišťovat realizaci závěrů XIV. sjezdu dlouhodobě koncipovanou přesvědčovací prací, že je nutno tuto koncepci domyslet a „dotáhnout“ v konkrétní problematice jednotlivých znění a shromáždit pro její prosazení dostatek talentovaných tvůrčích sil. Velmi zásadní význam však v této souvislosti mají i jeho slova o tom, že rozvoj našeho umění nezbytně potřebuje atmosféru soustředěné práce, klidu a vzájemné důvěry: umělci potřebují mít jistotu, že nebudou podezíráni ze zlých úmyslů, ani když se jim nepovede ta či ona kniha, článek či divadelní představení. Dodal bych jen, že umělecká kritika potřebuje mít opět jistotu, že neúspěch bude moci nazvat neúspěchem, aniž by tím vyvolala nejmenší pochybnosti o občanském postoji umělcově.

Neboli: proti nesprávné a nesmyslné toleranci vůči našim ideovým odpůrcům je třeba postavit velkorysost i chápací porozumění vůči všem, kdo přicházejí s čestnými úmysly. To je jeden z důležitých předpokladů, abychom dobré náznaky roku 1971 rozvinuli v stále se rozšiřující proud socialistické tvorby, která bude mít co říci našim pracujícím lidem.

(Tvorba 4, 1972, č. 3, 19. 1., s. 5)

NÁŠ SPISOVATEL A SPOLEČNOST

Na okraj sjezdu Svazu českých
a Svazu slovenských spisovatelů

Josef Rybák

V Praze a v Bratislavě se scházejí ke svým sjezdům čeští a slovenští spisovatelé. Oba sjezdy jsou pracovní, řeknou velmi vážná slova do spisovatelských řad, ať už běží o nedávnou minulost, nebo o přítomnost. A budou bez senzací, bez bengálu a fanfár. Nebude to žádná estráda, jako bylo několik